

Török Zoltán

A plágiumbotrány az alkotmányos karakter tükrében

Schmitt Pál tevékenységét és személyét kinevezését követően erős támadások érték, valószínűsített pártlojalitását számon kérve rajta. Ennek ellenére a lehetőség megvolt arra is, hogy az elnök karakterét és lehetőségeit kihasználva rácáfoljon az őt ért bírálatokra. Erre azonban az elmúlt másfél év távlatában nem került sor. Schmitt ugyanis a köztársasági elnöki hivatalt, és egyúttal önmagát is egyfajta alkalmazkodó szerepkörbe helyezte, amely nem jelentett mást, mint a kormányhoz és annak elképzeléseihez – az elődökhöz viszonyítva – lojálisabb mentalitást, és az ellensúlyi szerepkör szinte teljes devalválását jelentette, amelyet sokan jelentős visszalépésnek tekintettek akár a közvetlen előd Sólyom László, akár Göncz Árpád politikájához képest. Az elnök renoméját ráadásul olyan, magához a hivatali tevékenységhez nem tartozó ügyek is kikezdték, mint Schmitt Pál és a helyesírása körül kibontakozó vicchullám, ami mára külön fogalommá tette az elnöki helyesírást.

Azonban e tényezők egyike sem vont maga után olyan erős tiltakozáshullámot, mint a legutóbb kipattant botrány, amelyben az elnököt plagizálással vádolták, és már jogsértésre hivatkozva követelik lemondását, továbbra is hangsúlyozva az egykori olimpikon alkalmatlanságát. Mindez a magyar társadalom egy lényeges vonására is rávilágít: a lakosság az erkölcsi fedhetetlenséget a hivatallal szembeni szakmai és politikai elvárások elé helyezi, és ráadásul e tekintetben sem egységes, mint azt a legújabb közvéleménykutatások mutatják. Ennek egyik lehetséges oka, hogy a magyar társadalmon belül nem létezik semmiféle jól körvonalazható elvárás a köztársasági elnök tevékenységére vonatkozóan. Bár az Alaptörvény (és a korábbi Alkotmány) az elnök hatáskörét viszonylag szűkre szabta, ennek ellenére lehetőséget ad a személyekhez kötődő szerepfelfogások érvényesítéséhez, amelyet az elnökök ki is használtak. És bár Sólyom László az elődöktől radikálisan eltérő, és a pártokat háttérbe szorító politikát alakított ki, ez a szerepfelfogás nem vált egy olyan etalonná, amelyhez a magyar választók ragaszkodnának, és a jövő köztársasági elnökeitől elvárnák. Ugyanakkor

ilyen, egységes követelményrendszer nélkül nehezen várható el az, hogy az emberek ne politikai hovatartozás, vagy csupán erkölcsi szempontok szerint ítéljék meg a köztársasági elnök tevékenységét.

De hogyan és milyen szempontok alapján lehetne ezt a szempontrendszert megteremteni? E kérdést vizsgálta meg a Dennis F. Thompson [tanulmányában](#), az amerikai elnökök vonatkozásában, akiknek egy tisztségre való alkalmasság tekintetében a tulajdonságok két fő csoportját különböztette meg: a személyes vonásokat (pl. lojalitás, bátorság, megbocsátás) és az általa csak alkotmányos virtusoknak, vagy alkotmányos karakternek nevezett tényezőket. Ezek alatt a szerző nem mást ért, mint a cselekvésre való hajlamot, valamint mások motiválását a cselekvésre, azon szabályok és intézmények keretében, amelyek a demokratikus folyamatok részét képezik. Mindez olyan készségekben való megjelenést jelent, mint:

- jogérzékenység – azaz, hogy mennyiben szólal meg az emberi jogok tiszteletben tartása érdekében, vagy cselekedetei mennyiben tükrözik mindezt;
- a felelősségérzet – a hibák beismerésének készségét jelenti, amelyek a hivatal viselésével összefüggnek;
- az ellenzék irányába tanúsított tolerancia – az amerikai rendszerre vonatkozva az együttműködés, és nem az ellehetetlenítés szükségességét mondja ki;
- a demokratikus folyamatok iránti elkötelezettség – azaz mennyiben él azokkal az eszközökkel, amelyeket az alkotmány biztosít számára;
- erős szándék a döntések melletti érvelésre – ami annyit jelent, hogy mennyiben hajlandó alátámasztani döntéseit;
- és az elkötelezettség az őszinteség irányában – amelynek lényege pedig, hogy cselekedeteit, és azok következményeit mennyiben fedi fel az érintettek számára.

Bár kétségtelenül jelentős különbség van az Amerikai Egyesült Államok elnöke, és a magyar köztársasági elnök hatásköre és rendszerben betöltött szerepe között, az említett elvárások többsége ennek ellenére is, bár némi megkötésekkel, de alkalmazható hazánkban. Ezek révén ugyanis felállítható a követelmények egy olyan rendszere, amelyeket egy elnöknek hivatala

viselése során szem előtt kell tartania. Ugyanakkor – ahogy arra Thompson is felhívja a figyelmet – e kritériumok mindegyike nem teljesülhet minden elnöknél, hiszen mint minden embernek, nekik is megvannak a maguk személyes preferenciái, tehát azok a területek, amiket fontosnak tartanak.

E követelményrendszer ráadásul a magyar esetben egy továbbival is kiegészül. Már a korábbi alkotmány is oly módon rendelkezett a köztársasági elnök hatáskörét illetően, hogy az „kifejezi a nemzet egységét és örökdi az államszervezet demokratikus működése felett”, és e megfogalmazás az Alaptörvényben is megtalálható. Ez egyben azt is jelenti, hogy a thompson-i kritériumok egyike már itt is megfogalmazódik (a demokratikus folyamatok tiszteletben tartása), és ez egészül ki lényegében egy további elemmel, amelynek révén az elnök a nemzet egységét hivatott kifejezni.

A köztársasági elnökök tevékenységének értékelésére a felállított kritériumrendszer megfelelő alapot képez. Lehetővé teszi, hogy általa eltekintsünk a szubjektív, gyakran a személyhez fűződő berögződésektől, és egy objektív mérce alapján ítéljük meg egy-egy elnök szerepét. A mérce ugyanakkor preventív jelleggel is hathat, hiszen amennyiben a társadalom által elvárt formában létezik, abban az esetben egyfajta akadályozó erőként is hathat a mindenkori parlamenti többséggel szemben, hogy egy olyan elnököt válasszon meg, aki saját politikájának alátámasztására szolgál, ahelyett, hogy önálló hatalmi ágensként létezne.

Schmitt Pál legújabb botránya különös aktualitást ad e kérdés vizsgálatának, hiszen az ennek révén kibontakozó bírálatok nem elsősorban a köztársasági elnöki tevékenysége ellen irányulnak, hanem a Thompson által is elkülönített személyes vonásokat bírálták. A személyes kvalitások és képességek hiánya ugyanakkor még önmagában nem kellene, hogy elvezessen egy köztársasági elnök leváltásának követeléséhez, annál sokkal fontosabbnak kell lennie a már említett alkotmányos karakterhez való viszonyoknak.

Ha az említett szempontrendszert vesszük figyelembe, és e szerint vizsgáljuk Schmitt Pál tevékenységét, nehezen találhatunk olyan vonást az elnöki tevékenységben, ami az elnök

alkotmányos karakterét erősítené. Az emberi jogok kérdése elvétve jelenik csak meg az elnöki kommunikációban, a demokratikus folyamatok iránti tisztelet, és ezzel összefüggésben a hivatalhoz kapcsolódó szerepkör megvalósítása ugyancsak jelentősen eltér a korábbi elnöki gyakorlattól, és az Alkotmányban, majd az Alaptörvényben és alkotmánybíróági határozatok által megerősített, a köztársasági elnök önálló hatalmi ágként való működése helyett egy, a kormány tevékenységét és akaratát kiszolgáló, kiüresített elnöki tevékenységet hozott létre. Ugyanígy hiányzik a döntések alátámasztásának léte is, hiszen az elnöki tevékenységét eddig jellemző politikai és alkotmányos vétók totális hiánya révén kevés olyan érdemi döntést valósított meg a köztársasági elnök, amely valódi relevanciával bírt, és indoklást igényelt volna. Ahol pedig mégis ennek szükségessége merült volna fel, ott csupán bírósági ítélettel sikerült egyáltalán a kérdéses témát nyilvánosságra hozni (a köztársasági elnök által kiadott kegyelmi határozatok témájában).

E hiányosságok ellenére még mindig meg lenne a lehetősége arra az elnöknek, hogy olyan releváns témákat fogalmazzon meg, amelyek révén megteremtheti a nemzeti egységet. Ilyen lett volna a hivatalba lépésekor megfogalmazott magyar nyelv védelme, valamint a sport szerepének növelése és alkotmányos védelme. Előbbi téren ugyanakkor épp a személyes vonások voltak azok, amelyek hiteltelenné tették az elnöki tevékenységet (az elnök és hivatala által elkövetett helyesírási és tartalmi tévedések révén), míg utóbbi esetben eddig nem sikerült markáns fellépést tanúsítania az elnöknek.

A kirobbant plágiumbotrány azonban nem kötődik a Schmitt Pál hivatali tevékenységéhez, sokkal inkább a magánéletének egy szégyenletes foltjaként jelenik meg, ami nem feltétlenül vezet lemondásához, hiszen a hasonló botrányba keveredő politikusok közül nem egy tudott hivatalban maradni (Viktor Janukovics, Rama Yadé), míg mások inkább megváltak hivataluktól (Silvana Koch-Merin, Karl-Theodor zu Guttenberg). Ennek ellenére amennyiben bebizonyosodik a plagizálás ténye, az komoly erkölcsi támadófelületet teremthet a köztársasági elnökkel szemben.

Az igazán komoly problémát azonban mégsem ez jelenti, sokkal inkább az, hogy eddigi teljesítményében alig lehet nyomát találni annak az alkotmányos karakternek, amelynek megléte esetleg kompenzálhatná erkölcsi fedhetetlenségének hiányát. Ugyanakkor ennek elvárása mindaddig némiképp túlzó is lehet, amíg maga a társadalom nem lép fel hasonló igényekkel, és amíg nem fogalmazódik meg egy olyan követelményrendszer, amely alapján objektív módon ítéltető meg az elnöki tevékenység, ahelyett, hogy pártpolitikai vagy erkölcsi alapú bírálatok képezzék a kritikák alapját.